

Journal of Resistance Literature
Faculty of Literature and Humanities
Shahid Bahonar University of Kerman
Year 12, Number 22, Spring and summer 2020

Investigating the Correspondence between *Those Twenty-Three People* and Story Elements

Zahra Seyyed Yazdi¹

Batoul Afsharkia²

1. Introduction

Those Twenty-Three People consists of the memories of Ahmad Yusefzadeh (1967). Regardless of any analysis and free interpretation, the author has narrated his memoirs without relying on the readers' judgments. The honesty of speech and respect for the reader are among the characteristics that can be seen in this narrative work with clarity, along with documents and objective evidence. "The author has expressed the facts in simple and sincere language with the whole bitterness, sweetness, hardship and love" (Sareli, Baqeri, Ishani, & Aliyen, 2019).

2. Methodology

In addition to identifying the commonalities and differences between memory and story, this study examines the elements of the story in *Those Twenty-Three People*. The study uses analytical-comparative criticism. In each section, by introducing each of story elements and components of memoir writing, and by giving examples from the book *Those Twenty-Three People*, the article examines how those elements are used in this book.

¹ .Assistant Professor of Persian Language and Literature, Vali-e-Asr University of Rafsanjan, Email: z.sayyed yazdi@vru.ac.ir (Corresponding Author)

² .M.A. Student of Persian Language and Literature, Vali-e-Asr University of Rafsanjan, Email: afsharkia.b@gmail.com

Date of Submission: 28/12/2019

Date of Acceptance: 17/06/2020

3. Discussion

The subject, plot, character, point of view, dialogue, scene and staging, tone, theme and truthfulness are the common aspects of the story and the memory. *Those Twenty-Three People* narrates the memories of 23 young men captured by Iraqi forces in Beitolmoqadas operation. Ahmad Yousefzadeh is one of these teenagers who has described his memories in this book after his release. The point of view of the book is singular first person, narrated from the viewpoint of the author of the book. This point of view is the most appropriate point of view for narrating the events and happenings of this book, because the purpose of the book is to express the events and problems that have unfolded to the juvenile prisoners, and these events and happenings must be told by someone who is involved in the story and has experienced the events. The content of this book include the events, problems and tortures that took place for Iranian prisoners in Iraqi prisons. Given that the prisoners in this book are minors and the Ba'athist enemy obliged them to make forced confessions and asked them to confirm they were sent to the battlefield by force, which will turn the world public opinion against Iran. The Iraqis also impose severe threats and torture on them. The hunger strike by the teenagers to end the enemy's sinister goal is the ultimate suspension and crisis and the climax of the story.

4. Conclusion

Memoir writings are among the most original and natural manifestations of culture and literature of battle field. They are also rare works narrated directly from the viewpoint of warriors who fought and were martyred in the battle fields. The subject of the book *Those Twenty-Three People* written by Ahmad Yousefzadeh is unique in terms of how the incident began, how it continued and how it ended, the like of which has not happened in any war. In this book, the time of the incident, its exact place and location, the names of the witnesses and planners of the incident have been determined by observing the time and place of the event. The plot is linear and based on the cause-and-effect relationship. The characters of the book are real and are introduced to the reader from the author's mind. The point of view is the singular first person, narrated by the author of the book. The author's goal in the dialogue is characterization and staging. Scenes

from the book depict what happens in war. The tone of the book is real, serious, and in relation to the intimate reader. The content of the book include the story, events, problems and tortures that took place for Iranian prisoners in Iraqi prisons.

References [In Persian]:

- Braheni, R. (1989). *Storytelling* (4th ed.). Tehran: Alborz.
- Jamshidi, F. (2002). *War and memory, roundtable review of the literature of memoirs of Iran and Iraq war veterans and French World War I war veterans* (1st ed.). Tehran: Surah Mehr
- Khezri, A., Balavi, R., & Behrozi, Z. (2016). Characterization in the novel 'The beggar' by Naguib Mahfouz. *Lisan Mobin Quarterly Journal (Research on Arabic Literature)*, 22, 23-43.
- Khajepour, F., & Alami, Z. (2014). Character and characterization in the novel 'Palms and people. *Journal of Literary Arts and Techniques, University of Isfahan*. 2 (9), 109-122.
- Dad, S. (2006). *A Dictionary of literary terms* (3rd ed.). Tehran: Morvarid.
- Zare, E., Iranzadeh, N., & Pirooz, Gh. (2019). Fictional elements of the memory of the writings of the Holy Defense with emphasis on the work of 'Sheena's daughter'. *Literary textual research*, 76, 191-213.
- Sareli, N., Bagheri, B., Ishani, T., & Aliin, S. (2019). The inductive function of words in the book 'Those twenty-three people' in search of the characteristics of words of the literary type of the memoirs of prisoners of war. *Journal of Resistance Literature, Shahid Bahonar University of Kerman*, 19, 131-156.
- Safaei, A., & Ashhab, I. (2014). Da book, memory or novel? *Journal of Resistance Literature, Shahid Bahonar University of Kerman*, 8, 91-119.
- Tabiee, M., Hashempour Sadeghian, M., & Hoshyar, A. (2018). A study of the experience of captivity in the Iran-Iraq war: Review of the novels 'I am alive' and 'Winter tale'. *Iranian Cultural Research Quarterly Journal*, 2 (10), 30-1.
- Fattahi, H. (2007). *Story, step by step (principles and foundations of the story with a look at the effects of war and Holy Defense)* (1st ed.). Tehran: Sarir.

Qalavandi, Z., Abedi, H., & Azizi, A. (2019). A study of the elements of the story of 'The scorched Earth' by Ahmad Mahmoud. *Ghadeh Parsi*, 1, 84-101.

Golparvar, E., & Samsam, H. (2013). A study of the narrative elements of Ahmad Dehghan's short stories based on the collection 'I am your son's killer'. *Journal of Persian Language and Literature, Islamic Azad University, Sanandaj Branch*, 11, 85-109.

Kamari, A. (2002). *Mana's Memory* (1st ed.). Tehran: Surah Mehr.

Mirsadeghi, J. (2015). *Elements of story* (9th ed.). Tehran: Sokhan.

Yousefzadeh, A. (2009). *Those twenty-three people* (64th ed.). Tehran: Surah Mehr.

Younesi, I. (2009). *The art of fiction* (14th ed.). Tehran: Negah.

نشریه ادبیات پایداری

دانشکده ادبیات و علوم انسانی

دانشگاه شهید باهنر کرمان

سال دوازدهم، شماره بیست و دوم، بهار و تابستان ۱۳۹۹

بررسی میزان مطابقت خاطرات کتاب «آن بیست و سه نفر» با عناصر داستان

(علمی-پژوهشی)

زهرا سیدیزدی^۱

بتول افشارکیا^۲

چکیده

خاطره‌نویسی، یکی از انواع ادبی و شکلی از نوشتار است که در آن نویسنده، خاطرات خود را یعنی صحنه‌ها یا وقایعی که در زندگی‌اش روی داده، در آنها نقش داشته یا بیننده آنها بوده، بازگو می‌کند. با وقوع جنگ تحمیلی علیه ایران بسیاری از رزمندگان به ثبت خاطرات خود از دوران دفاع مقدس پرداختند. کتاب آن بیست و سه نفر خاطرات خودنوشت احمد یوسف‌زاده یکی از آزادگان جنگ تحمیلی است. نویسنده در این کتاب خاطرات خود در زمانی که به همراه هم‌زمانش به اسارت درآمده‌اند را نوشته است. این نوشتار ضمن بیان وجوه مشترک داستان و خاطره، به بررسی میزان مطابقت خاطرات این کتاب با عناصر داستان می‌پردازد. نگارنده پس از تطبیق خاطرات این کتاب با عناصر داستان به این نتایج رسیده است: درونمایه این کتاب بیان مشکلات و شکنجه‌هایی است که برای اسرای جنگی اتفاق می‌افتد. زاویه دید اول شخص مفرد است که از زبان نویسنده بیان می‌شود. پیرنگ کتاب حکایت چگونگی اسیر شدن و تشکیل گروه بیست و سه نفره و اتفاقاتی که برای آنها می‌افتد است. شخصیت‌ها کاملاً واقعی هستند و ساخته و پرداخته ذهن نویسنده نیستند. لحن کتاب با توجه به این که خاطراتش را بیان می‌کند و موضوع کتاب واقعی است، جدی می‌باشد.

واژگان کلیدی: احمد یوسف‌زاده، خاطره، عناصر داستان، آن بیست و سه نفر

^۱ . استادیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان، (نویسنده مسئول: z.sayedyazdi@vru.ac.ir)

^۲ . دانشجوی کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه ولی عصر (عج) رفسنجان afsharkia.b@gmail.com

تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۹-۰۳-۲۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸-۱۰-۰۷

۱- مقدمه

ادبیات دفاع مقدس «به مجموعه نوشته‌ها و سروده‌هایی گفته می‌شود که درون‌مایه و موضوع آنها به مسائل هشت سال دفاع مقدس و پیامد و تبعات آن باز می‌گردد. به دنبال تغییر و تحوّل در اوضاع کشور و شروع جنگ تحمیلی در پایان تابستان ۱۳۵۹ پدید آمد. دگرگون شدن زندگی بر اثر جنگ، مسائل تازه‌ای را در دستور کار ادبیات قرار داد و شاعران و نویسندگان به آفرینش آثار ادبی زیبایی پرداختند، اما در این میان شعر به دلیل روح مطلق هنری حاکم بر آن نمی‌توانست واقعیت‌ها، معضلات و حوادث دوران را منعکس کند. پس ادبیات داستانی؛ بخصوص رمان با روح واقع‌گرایی که در بطن خود دارد، این مسئولیت را به دوش می‌کشد به گونه‌ای که در فضا و مکان داستان و همراهی شخصیت‌ها، می‌توان در فضای آن دوران نفس کشید و به درکی آشکار از آن زمان دست یافت.» (خواجه پور و علامی، ۱۳۹۲)

خاطره‌نگاشته‌ها با توجه به ویژگی و نسبتی که با ادب مقاومت و واقعی بودن موضوع دارند و با عنایت به مردمی بودن و حصرناپذیری آن به قشر و طبقه‌ای خاص، جان‌مایه واقعی‌ترین - مردمی‌ترین مصالح و مواد ادب مقاومت را در خود جای داده‌اند. همچنین خاطره‌نگاشته‌ها به علت فراگیر بودن حضور مردمی در جنگ - حضور ایمانی و اعتقادی - و عدم التزام پدیدآورندگان آنها به آموزش‌ها و توصیه‌های خاص در نگارش خاطرات جبهه، گوناگونی سطح سواد، دانش و سن خاطره‌نویسان و دربرگیرندگی تنوع موجود در محیط طبیعی جبهه‌های جنگ، متنوع‌ترین و وسیع‌ترین مصالح ادب مقاومت را فراهم آورده‌اند. در خاطره‌نگاشته‌ها مواد و مصالح لازم برای آثار ادبی، هنری، تاریخی فراوان است، بنابراین خاطره‌نگاشته‌ها مبنایی‌ترین و اصیل‌ترین سرمایه ادب و هنر مقاومت به شمار می‌روند. (ن.ک: کمری، ۱۳۸۱: ۲۹)

خاطره‌گویی در سال‌های آغازین و میانی جنگ به گردآوری خاطره‌های شفاهی انجامید و همچنین بخش‌های فرهنگی قرارگاه‌ها و لشکرها در غرب و جنوب، جای نگه‌داری هزاران حلقه نوار صوتی از رزمندگان جنگ گردید. در همه این خاطره‌ها موضوع اصلی معطوف به سیر و

چند و چون وقایع رخ داده جنگ به معنای شرح وقایع و عملیات نبود، بلکه از روزهای اول چنین جا افتاد که خاطرات رزمندگان حاوی و حاصل آرمان‌های رزمندگان و ابعاد فرهنگی جنگ است، نه مسائل نظامی آن. (ن. ک: جمشیدی، ۱۳۸۱: ۴۳)

«آن بیست و سه نفر» خاطرات احمد یوسف‌زاده (۱۳۴۴ ه.ش) است. نویسنده کتاب، فارغ از هرگونه تحلیل‌ها و برداشت‌های آزاد، خاطرات خود را بدون تکیه بر قضاوت یا داوری خوانندگان بازگو کرده است. صداقت گفتار و احترام به خواننده، از جمله ویژگی‌هایی است که در این اثر روایی با شفافیت، همراه با مستندات و شواهد عینی دیده می‌شود. نویسنده با زبانی ساده و صمیمی، واقعیت‌ها را با تمام تلخی‌ها، شیرینی‌ها، سختی‌ها و محبت‌ها بیان کرده است. (سارلی و دیگران، ۱۳۹۷)

محوریت روایت آن بیست و سه نفر به این شرح است: احمد یوسف‌زاده از اهالی روستای هورپاسفید کرمان در شانزده سالگی پس از گذراندن آموزش‌های نظامی بالاخره نامش در فهرست اعزامی‌ها به جبهه قرار می‌گیرد و در عملیات بیت‌المقدس شرکت می‌کند. به علت ناکامی تیپ نور، خاکریز محاصره شده و او به اسارت درمی‌آید. به علت سن کم و جثه ای کوچک «طفل صغیر» نام می‌گیرد. او را به همراه صد و پنجاه اسیر دیگر به بصره می‌آورند و در حالی که مشغول خوردن نان و سیب زمینی بودند از آنها فیلمی گرفته می‌شود؛ وقتی فیلم پخش می‌شود صدام حسین فیلم را می‌بیند و به دستور او اسرای کم سن و سال شناسایی و فهرست ۲۳ نفر تهیه می‌شود. صدام از طریق تبلیغات می‌خواست وانمود کند که آنها را به زور به جبهه فرستاده‌اند. به آنها لباس نو می‌دهند و به زیارت عتبات عالیه و سپس برای تحقیر کردنشان به شهربازی و پارک می‌برند. از آنها می‌خواهند هر یک در یک ماشین برقی نشسته و پدال را روشن کنند. چندی بعد آنها را به مقر صدام گسیل می‌کنند. صدام که با دختر پنج ساله‌اش بود در طی یک سخن‌رانی اعلام می‌کند: بچه‌های دنیا بچه‌های ما هستند ... ما شما را آزاد می‌کنیم ... در آینده وقتی موافقت صلیب سرخ جهانی را بگیرم، شما را به کشورتان می‌فرستم ... وقتی دکتر و

مهندس شدید، برایم نامه بفرستید. بعد صدام از دخترش می‌خواهد جوکی تعریف کند که آنها را وادار به خنده کند. اما دختر با گفتن «نچ» باعث می‌شود آنها ناخواسته لبخندی بزنند و عکاسان در آن لحظه عکس دسته جمعی می‌گیرند. بعد آنها را به زندان استخبارات می‌برند و بعد از یک ماه و نیم اسارت در آنجا به پادگان الرشید و بعد روانه اردوگاه رمادی می‌شوند. بعد از مدتی در روزنامه الثورة عکس آنها تحت عنوان «پشت در مانده‌ها» چاپ می‌گردد و ادعا می‌شود که ایران از پذیرفتن کودکانی که به زور به جبهه فرستاده‌اند، امتناع می‌کند. اسرا به وسیله رادیو، پیام هاشمی رفسنجانی که می‌گوید اسرای ما کودک نیستند همه رزمنده‌اند را می‌شنوند. سپس برای خاتمه دادن به بازی صدام حسین و دیدار با صلیب سرخ و بازگشت به اردوگاه دست به اعتصاب غذا در زندان استخبارات بغداد می‌زنند که پس از پنج روز اعتصاب به اهداف خود می‌رسند.

در این مقاله ضمن مشخص نمودن وجوه اشتراک و افتراق خاطره و داستان به بررسی عناصر داستان در کتاب «آن بیست و سه نفر» می‌پردازیم. روش کار در این مقاله، نقد تحلیلی-تطبیقی می‌باشد؛ به طوری که در هر بخش با معرفی هر کدام از عناصر داستانی و مؤلفه‌های خاطره‌نویسی، با آوردن نمونه‌هایی از کتاب «آن بیست و سه نفر» به بررسی چگونگی به کارگیری آن عناصر در این کتاب می‌پردازیم.

۱-۱- بیان مسئله

با توجه به اهمیت دفاع مقدس و آثاری که در این زمینه نوشته می‌شود بازیابی و واکاوی این آثار از جنبه‌های مختلف حائز اهمیت بسیار است. کتاب آن بیست و سه نفر یکی از آثار خوب در حوزه خاطرات رزمندگان اسلام است و با توجه به این که این کتاب در ژانر خاطره نگاشته شده است، از لحاظ انطباق با عناصر داستان بررسی می‌شود و مشابهت‌ها و تفاوت‌های این اثر با داستان با ذکر شواهد بیان می‌گردد.

۱-۲- پیشینه تحقیق

از جمله پژوهش‌هایی که بر روی کتاب آن بیست و سه نفر صورت گرفته «کارکرد القایی واژگان در کتاب «آن بیست و سه نفر» در جست و جوی ویژگی‌های واژگان نوع ادبی خاطرات اسیران جنگ» به نویسندگی سارلی و دیگران (۱۳۹۷) در نشریه ادبیات پایداری (صص ۱۳۱-۱۵۶) که نقش و القای کارکردی واژگان را در این کتاب تحلیل و بررسی کرده است؛ اما تاکنون پژوهش مستقلی که به بررسی میزان مطابقت خاطرات این کتاب با عناصر داستان پرداخته باشد دیده نشد.

۱-۳- ضرورت و اهمیت تحقیق

کتاب «آن بیست و سه نفر» در ژانر خاطره نوشته شده است. به کارگیری عناصر داستان در این کتاب آن را به داستان نزدیک ساخته است و از آن‌جا که تاکنون پژوهشی در زمینه مطابقت خاطرات این کتاب با عناصر داستان صورت نگرفته است، انجام این پژوهش ضروری به نظر می‌رسد.

۲- بحث

۲-۱- خاطره و داستان

۲-۱-۱- تعریف خاطره و خاطره‌نویسی

واژه خاطره از کلمه عربی «خاطر» گرفته شده و مصدر آن «خُطِر» است. خاطر در لغت غالباً به «آنچه در دل گذرد، فکر، اندیشه، ادراک، خیال و...» معنا شده است. در زبان فارسی، با افزودن «ها»ی نسبت به کلمه خاطر، واژه خاطره، آنچه منسوب و مربوط به خاطر است-ساخته شده است. کلمه خاطره در لغت نامه دهخدا به «اموری که بر شخص گذشته باشد و آثاری از آن در ذهن شخص مانده باشد، گذشته‌های آدمی، وقایع گذشته که شخص آن را دیده یا شنیده است، دیده‌های گذشته یا شنیده‌های گذشته» معنا و تعریف شده است. خاطره‌نویسی در معنای عام آن

عبارت است: یادآوری و نگارش شرح حالات و حوادث و ماجراهای گذشته، که در زمان و مکان معلوم و معین به وقوع پیوسته و به واسطه مشاهده و استماع یا حضور، از کیفیت واقع آن اطلاع حاصل گردیده است. به تعبیر دیگر، خاطره‌نویسی نگارش حالات و حوادث و ماجراهایی است که در نتیجه تداعی خاطر، ضمن بیان نحوه وقوف صاحب خاطره (مشاهده و استماع و حضور) در زمان و مکان معلوم، صورت و چگونگی وقوع آنها بازیابی می‌شود. (ن.ک: کمری، ۱۳۸۱: ۱۶-۱۴)

۲-۱-۲- تعریف داستان

داستان نقل وقایع است به ترتیب توالی زمان، داستانی که واقعا داستان باشد باید واحد یک خصیصه باشد: شنونده را بر آن دارد که بخواهد بداند بعد چه پیش خواهد آمد و برعکس ناقص است وقتی کاری می‌کند که خواننده نخواهد بداند که بعد چه خواهد شد. (ن.ک: میرصادقی، ۱۳۹۴: ۴۶) یا در تعریفی دیگر: «داستان، به هر اثر هنری منثور گفته می‌شود که بیش از آن که از لحاظ تاریخی حقیقت داشته باشد، آفریده ابداع و نیروی تخیل و هنر نویسنده است. داستان ممکن است براساس تاریخ و واقعیت خلق شود یا به کل از قوه تخیل نویسنده سرچشمه گیرد. در هر حال، صفت ممیزه آن، لذت روحانی بخشیدن به خواننده و تا حدودی آموزش دادن به اوست.» (کمری، ۱۳۸۱: ۱۸۶) براهنی در کتاب قصه‌نویسی داستان را نوشته‌ای می‌داند که در آن ماجراهای زندگی به صورت حوادث مسلسل گفته شود. (ن.ک: براهنی، ۱۳۶۸: ۴۰)

۲-۲- وجوه مشترک داستان و خاطره

موضوع، پیرنگ، شخصیت، زاویه دید، گفت و گو، صحنه و صحنه‌پردازی، لحن، درونمایه و حقیقت ماندی

۲-۲-۱- موضوع

یونسی در کتاب «هنر داستان‌نویسی» موضوع را این‌گونه تعریف می‌کند: «موضوع، کانون و مرکز توجه داستان» است. (یونسی، ۱۳۸۸: ۳۱) «موضوع، شامل پدیده‌ها و حادثه‌هایی است که داستان را می‌آفریند و درونمایه را تصویر می‌کند؛ به عبارت دیگر موضوع قلمرویی است که در آن خلاقیت می‌تواند درونمایه خود را به نمایش گذارد.» (میرصادقی، ۱۳۹۴: ۲۷۹)

۲-۲-۲- موضوع کتاب آن بیست و سه نفر

آن بیست و سه نفر در واقع خاطرات بیست و سه نفر نوجوانی است که در عملیات بیت‌المقدس به اسارت نیروهای عراقی درآمدند. احمدیوسف‌زاده، یکی از این نوجوانان است که پس از آزادی خاطراتش را در این کتاب به تصویر کشیده است. این کتاب حاوی یک پیش‌فصل است که شامل هفت بخش کوتاه به عنوان مقدمه داستان و چهار فصل بهار، تابستان، پاییز و زمستان. در پایان کتاب نیز نامه احمدیوسف‌زاده به صدام حسین و تعدادی عکس از گروه بیست و سه نفره ضمیمه شده است.

۲-۲-۳- پیرنگ

پیرنگ در داستان یعنی روایت حوادث داستان با تأکید بر رابطه علیت. «شاه مرد و بعد ملکه مرد» داستان است؛ زیرا ترتیب منطقی حوادث بر حسب توالی زمان رعایت شده است. اما «شاه مرد و بعد ملکه از غصه دق کرد.» پیرنگ است؛ زیرا بر علیت و چرایی مرگ ملکه نیز تأکید شده است. (ن.ک: داد، ۱۳۸۵: ۹۹-۱۰۰) «پیرنگ، وابستگی موجود میان عناصر داستان را به طور عقلانی و منطقی تنظیم می‌کند؛ بنابراین، می‌تواند راهنمای مهمی باشد برای نویسنده و درعین حال نظم و ترتیب متشکلی باشد برای خواننده؛ زیرا پیرنگ برای نویسنده ضابطه اساسی است برای انتخاب و مرتب کردن وقایع، و در نظر خواننده نیز ساخت وحدت هنری داستان را فراهم

می آورد. از این نظر، پیرنگ فقط ترتیب و توالی وقایع نیست؛ بلکه مجموعه سازمان یافته وقایع است. این مجموعه وقایع و حوادث با رابطه علت و معلولی به هم پیوند خورده و با الگو و نقشه‌ای مرتب و مستدل شده است.» (میرصادقی، ۱۳۹۴: ۸۴)

۲-۲-۴- تفاوت پیرنگ در داستان و خاطره

در رمان، طرح و پیرنگ ساخته ذهن و بر آمده از تخیل نویسنده است. نویسنده دنیایی تخیلی می‌سازد؛ دنیایی که ماجراها و وقایع رمان در آن رخ می‌دهند و جلو می‌روند. کار نویسنده این است که ترتیبی در نوشتن اتخاذ کند که این حوادث و رخدادها پیوستگی علت و معلولی نسبت به هم داشته باشند، مربوط به مشکل و گره شخصیت اصلی رمان باشند و در جهت حل آن حرکت کنند. اما در رمان خاطره همه چیز در عالم واقع اتفاق افتاده است و کار نویسنده انتخاب لحظه‌های مهم و برجسته است، انتخاب اتفاق‌های مهمی که نسبت به هم پیوستگی داشته باشند و از جهت کنش و واکنش و عمل داستانی به هم و از دل یکدیگر بیرون آمده باشند و هدف واحدی را دنبال کنند. (ن. ک: فتاحی، ۱۳۸۶: ۲۴۸ و ۲۴۹)

۲-۲-۵- پیرنگ کتاب آن بیست و سه نفر

پیرنگ این داستان به این صورت است که در سال‌های نخستین جنگ، نیروها برای رفتن به جبهه آموزش می‌دیدند و سپس برای اعزام به جبهه فرماندهان آنها را انتخاب می‌کردند. در این کتاب بر اساس روایات نویسنده قاسم سلیمانی مسئول غربال کردن نیروها بوده است. او افراد کم سن و سال را از صف بیرون می‌کشد و دلیل آن را هم این گونه بیان می‌کند: بچه‌های کم سن و سال وقتی اسیر می‌شوند عراقی‌ها آنها را مجبور می‌کنند که بگویند ما را به زور به جنگ فرستاده‌اند. اما راوی این کتاب از چشم قاسم سلیمانی دور می‌ماند و همراه دیگران به جبهه اعزام می‌شود. در عملیات بیت المقدس به علت ناکامی تیپ نور به اسارت در می‌آید. او را به همراه صد و پنجاه

اسیر دیگر به بصره می‌آورند. فیلمی از آنها گرفته می‌شود. وقتی فیلم پخش می‌شود، صدام حسین فیلم را می‌بیند و به دستور او اسرای کم سن و سال شناسایی و فهرست ۲۳ نفر تهیه می‌شود. صدام از طریق تبلیغات می‌خواهد وانمود کند که آنها را به زور به جبهه فرستاده‌اند؛ اما آنها برای خاتمه دادن به این هدف دست به اعتصاب غذا می‌زنند و پس از پنج روز به اهداف خود می‌رسند.

۲-۲-۶- ساختار پیرنگ

الف: گره افکنی: «وضعیت یا موقعیت دشواری است که بعضی اوقات به طور ناگهانی ظاهر می‌شود و برنامه‌ها، راه و روش‌ها و نگرش‌هایی را که وجود دارد، تغییر می‌دهد. در داستان، گره افکنی شامل خصوصیات شخصیت‌ها و جزئیات وضعیت و موقعیت‌هایی است که خط اصلی پیرنگ را دگرگون می‌کند و شخصیت اصلی را در برابر نیروهای دیگر قرار می‌دهد و عامل کشمکش را به وجود می‌آورد.» (میرصادقی، ۱۳۹۴: ۹۴-۹۵)

در کتاب «آن بیست و سه نفر» ناکامی تپ نور که موفق به شکستن خط دشمن نشده بودند و همچنین بیش از حد جلو رفتن گردان شهید باهنر و محاصره شدن آنها توسط دشمن، گره افکنی اول را به وجود می‌آورد. پخش فیلم اسرای ایرانی از تلویزیون عراق و دیده شدن این فیلم توسط صدام و فرمان او مبنی بر نفرستادن اسرای کوچک به اردوگاه گره افکنی دوم را به وجود می‌آورد.

ب: کشمکش: «مقابله دو نیرو یا دو شخصیت است که بنیاد حوادث را می‌ریزد. غالباً وقتی «شخصیت اصلی» داستان مورد قبول خواننده قرار می‌گیرد، خواننده نسبت به او احساس همدردی و همفکری می‌کند و این «شخصیت اصلی» یا «شخصیت مرکزی» با نیروهایی که علیه او برخاسته‌اند و با او سر مخالفت دارند، به نزاع و مجادله می‌پردازد.» (همان: ۹۵)

سوءاستفاده دشمن از نوجوانان کم سن و سال و استفاده تبلیغاتی از آنها بر ضد ایران کشمکش داستان را به وجود آورده است.

ج: حالت تعلیق یا هول و ولا: «با گسترش پیرنگ، کنجکاو خواننده بیش تر می شود و شور و اشتیاقش برای دنبال کردن ماجرای داستان، زیادتر. شخصیت اصلی یا یکی از شخصیت‌های داستان اغلب همدردی و جانبداری او را به خود جلب می کند و خواننده نسبت به سرنوشت او علاقه مند می شود. همین علاقه مندی نسبت به عاقبت کار آن شخصیت، او را در حالت انتظار و دل‌نگرانی نگاه می دارد و چنین کیفیتی را در اصطلاح «حالت تعلیق» یا «هول و ولا» می گویند.» (همان: ۹۸)

د: بحران: «لحظه‌ای است که نیروهای متقابل برای آخرین بار با هم تلاقی می کنند و عمل داستانی را به نقطه اوج یا بزنگاه می کشانند و موجب دگرگونی زندگی شخصیت یا شخصیت‌های داستان می شوند و تغییری قطعی در خط اصلی داستان به وجود می آورند.» (همان: ۱۰۰-۹۹)

ر: نقطه اوج: «نقطه‌ای است در داستان کوتاه، رمان، نمایش نامه و داستان منظوم که در آن بحران به نهایت خود برسد و به گره گشایی داستان بینجامد.» (همان: ۱۰۰)

اعتصاب غذا توسط نوجوانان برای پایان دادن به هدف شوم دشمن حالت تعلیق و بحران و نقطه اوج داستان است.

ز: گره گشایی: «پی آمد وضعیت و موقعیت پیچیده یا نتیجه نهایی رشته حوادث است و نتیجه گشودن رازها و معماها و برطرف شدن سوء تفاهمات. در گره گشایی، سرنوشت شخصیت یا شخصیت‌های داستان تعیین می شود و آنها به موقعیت خود آگاهی پیدا می کنند؛ خواه این موقعیت به نفع آنها باشد یا به ضررشان.» (همان)

گره گشایی داستان زمانی است که پنج روز اعتصاب غذای اسرا جواب می دهد و عراقی‌ها مجبور می شوند آنها را به اردوگاه بفرستند.

۲-۲-۷- شخصیت و شخصیت پردازی

شخصیت مجموعه خصوصیتی است که از برخورد غرایز و امیال نهفته انسان با دانش‌های اکتسابی او در زمینه‌های مختلف به وجود می‌آید. (ن.ک:داد، ۱۳۸۵:۳۰۱) «شخصیت، عبارت است از مجموعه غرایز و تمایلات و صفات و عادات فردی، یعنی مجموعه کیفیات مادی و معنوی و اخلاقی که فرایند عمل مشترک طبیعت اساسی و اختصاصات موروثی و طبیعت اکتسابی است، و در کردار و رفتار و افکار فرد جلوه می‌کنند و وی را از دیگر افراد متمایز می‌سازند.» (یونسی، ۱۳۸۸:۲۸۹) «درباره شخصیت پردازی در خاطره‌نوشته‌ها اگرچه خاطره‌نویس خالق شخصیت‌ها نیست (شخصیت‌هایی که در اثرش حضور دارند واقعی هستند)، این خاطره‌نگار است که واسطه آشنایی خواننده با شخصیت‌هاست. اوست که برخی از شخصیت‌ها را برجسته‌تر و برخی را کم‌رنگ‌تر جلوه می‌دهد. خاطره‌نگار نمی‌تواند واقعیت درباره اشخاص را تحریف کند؛ اما این امکان را دارد تا همه واقعیت درباره شخصیت‌ها را نگوید.» (زارع و دیگران، ۱۳۹۷)

۲-۲-۸- تفاوت شخصیت در داستان و خاطره

در رمان و داستان، شخصیت‌ها همه زائیده تخیل نویسنده‌اند و نویسنده باید شخصیت اصلی و شخصیت‌های فرعی داستان یا رمانش را از هر جهت خلق کند: از جهت ظاهری و فیزیکی بدنی، از جهت پوشش و لباس، از جهت حرکات و سکنات و رفتار و ... و همه این صفات در جای جای داستان، شخصیت مورد نظر او را به خواننده می‌شناساند. اما در رمان خاطره، شخصیت اصلی و شخصیت‌های فرعی، شخصیت‌های واقعی هستند. روزگاری در کنار نویسنده زندگی می‌کرده‌اند و در ماجراهایی درگیر بوده‌اند. در اینجا کار نویسنده نشان دادن صفات ظاهری و حالات درونی و خصوصیات اخلاقی و رفتاری همان‌هاست. (ن.ک: فتاحی، ۱۳۸۶:۲۴۹)

۲-۲-۹- شخصیت در کتاب آن بیست و سه نفر

کتاب «آن بیست و سه نفر» در ژانر خاطره نوشته شده است؛ خاطره‌ای شخصی از جنگ ایران و عراق. اثر پر از شخصیت‌های گوناگون است. او گاهی آنها را در حد یک یا چند خط به خواننده معرفی می‌کند. شخصیت‌ها کاملاً واقعی هستند و ساخته و پرداخته ذهن نویسنده نیستند. «بی‌تردید شهیدان یا قهرمانان زنده دفاع مقدس، بیش از آنکه شخصیت داستانی باشند؛ شخصیت‌های حقیقی و تاریخی هستند. در داستان‌های معمولی، نویسنده شخصیت‌ها را می‌آفریند؛ اما در ادبیات دفاع مقدس، شخصیت‌ها وجود دارند، با تمام خصوصیاتشان.» (صفایی و اشهب، ۱۳۹۲) شخصیت‌های این اثر عبارتند از: راوی (احمد یوسف‌زاده) - حسن اسکندری - علیجان تاجیک - برزو قانع - آقای نوزایی - حسن تاجیک شیر - مادر راوی - اکبر دانشی - قاسم سلیمانی - حمید چریک - جناب سرهنگ تقوی - ملاصالح - فؤاد - اسماعیل - ابوقاص - صدام حسین - ابتسام عبدالله و گروه بیست و سه نفره و ... راوی با تیتراژ کردن نام بعضی از شخصیت‌ها و اختصاص دادن چند صفحه به آنها مقدار اهمیت آن شخصیت را در روایت به خواننده نشان می‌دهد.

شخصیت‌های کتاب را می‌توان به دو دسته قهرمان و ضدقهرمان تقسیم کرد:

الف: قهرمانان کتاب اعضای گروه بیست و سه نفره هستند که با وجود شکنجه‌های بسیار برای رسیدن به هدف خود که بردن آنها به اردوگاه رمادی، جایی که سایر اسرای ایرانی در آنجا بودند و برای پایان دادن به سوءاستفاده دشمن و استفاده تبلیغاتی از آنها دست به اعتصاب غذا زدند و پس از پنج روز بر دشمن پیروز شدند.

ب: ضدقهرمانان هم رژیم بعثی عراق که در رأس آنان صدام حسین قرار داشت و دیداری را با این نوجوانان ترتیب داد و سعی داشت با دادن وعده‌های دروغین و دلداری دادن آنها و این که جمهوری اسلامی با به زور فرستادن آنها به جنگ در حق آنها ظلم کرده آنها را فریب بدهد در رده بعد دست‌نشانده‌های این رژیم که شکنجه‌های سختی را بر اسرای نوجوان وارد می‌کردند از جمله: فؤاد، اسماعیل، ابوقاص (مسئول زندان) که نویسنده او را بعثی مرموزی می‌داند که هیچ

وقت متوجه درجه‌اش نشد و ژنرال قدوری که با وجود دادن وعده‌های دروغین و تهدید به شکنجه‌های سخت تر نتوانست مانع رسیدن نوجوانان به هدف خود که رفتن به اردوگاه بود بشود. همچنین می‌توان ضد قهرمانان را خبرنگارانی نامید که با مصاحبه کردن با این گروه و دادن اخبار غلط به دنیا راجع به آنها سعی در بد نام کردن نظام جمهوری اسلامی داشتند.

۲-۲-۱۰- شیوه‌های شخصیت‌پردازی

با توجه به این که این کتاب، خاطره است و شخصیت‌های آن واقعی هستند و رفتارشان در طول داستان تغییر نمی‌کند، نمی‌توان شخصیت‌ها را از لحاظ ایستایی و پویایی بررسی کرد؛ اما نویسنده از دو روش مستقیم و غیرمستقیم شخصیت‌ها را به خواننده معرفی می‌کند. شخصیت‌پردازی به روش مستقیم: «در معرفی مستقیم شخصیت، نویسنده رک و صریح با شرح یا با تجزیه و تحلیل، می‌گوید که شخصیت او چه جور آدمی است و یا به طور مستقیم از زبان شخص دیگری شخصیت رمان را معرفی می‌کند.» (خضری و دیگران، ۱۳۹۴)

شخصیت صالح: یکی از شخصیت‌هایی که در این کتاب نام آن تکرار می‌شود و همراه گروه بیست و سه نفره است شخصیت ملا صالح است. «صالح را نمی‌شناختیم. سرباز دوباره تکرار کرد: صالح... صالح... مردی حدوداً چهل ساله، که گوشه زندان کنار جناب سرهنگ نشسته بود، سراسیمه به سمت دریچه دوید. چشمانی ریز، صورتی سبزه، و موهایی مجعد داشت. دشداشه عربی‌اش به سختی ساق‌های عربانش را می‌پوشاند. سرباز عراقی پشت دریچه، بلند و پرخاشگر، چیزهایی به او گفت. صالح برگشت به طرف ما و با لهجه غلیظ عربی فریاد زد: آقاییون ساکت! برادرا ساکت! همه گوش بدن. همه‌ها خوابید. صالح ادامه داد: این سرباز عراقی می‌گه شما باید به سه گروه تقسیم بشین. ارتشیا به طرف، بیسجیا به طرف، پاسدار هم که بین شما نداریم به طرف. وقتی گروهان عراقی صالح را صدا زد و او با دشداشه عربی‌اش دوید به سمت پنجره و گفت نعم سیدی. من او را یک نفوذی و جاسوس پنداشتم. اما صالح خیلی زود در دادگاه افکار

من تبرئه شد. وقتی گفت پاسدار هم که بین شما نداریم به طرف. یک دفعه نزد من از یک نفوذی به یک منجی تبدیل شد.» (یوسف زاده، ۱۳۹۸: ۱۵۲-۱۵۱) شخصیت صالح شخصیتی دل‌سوز و مهربان و کسی است که به فکر نیروهای خودی است.

شخصیت اکبر دانشی: «در روستای ما جوانان بالابند زیاد بودند؛ اما هیچ کس اکبر نمی‌شد. قدی بلند داشت و چهره‌ای جذاب با ابروهای پیوندی و چشمانی درشت.» (همان: ۵۲) نویسنده به طور مستقیم ویژگی‌های ظاهری اکبر را توصیف کرده است.

شخصیت مجید ضیغمی: «از میان بچه‌های کرمان ارتباط برقرار کردن با مجید ضیغمی راحت‌تر بود. مجید، دستانی ظریف داشت و صورتی کشیده با خال‌های قهوه‌ای ریز. دو دندان درشت پیشینش که اندکی از هم فاصله داشتند، خنده‌های او را دوست داشتی می‌کردند. عادت داشت وقتی با تو صحبت می‌کرد سر نخ یکی از دکمه‌های لباس نظامی‌ات را پیدا کند و بعد آن را آهسته آهسته، طوری که تو متوجه نشوی، بکشد تا جایی که دکمه بیفتد و تو متوجه بشوی و او بزند زیر خنده!» (همان: ۸۲)

شخصیت پردازی به روش غیر مستقیم: «در معرفی غیرمستقیم، نویسنده با «عمل داستانی» شخصیت را معرفی می‌کند؛ یعنی ما از طریق افکار، گفت‌وگوها و یا اعمال خود شخصیت، او را می‌شناسیم.» (خضری و بلاوی و بهروزی، ۱۳۹۴)

«فؤاد ادامه داد آقای احمد شما چند سالته؟»

- هفده سال.

دو شاخه سیم ضبط را داخل پریز کرد و بعد خیره شد به چشم‌هایم و کمی عصبانی و البته متعجب پرسید: هفده سال؟! گفتم بله. از روی تخت خم شد به سمت من. سرهایمان به هم نزدیک شد. بوی تند ادکلنش پیچید توی بینی‌ام. گفت: بین! من کار ندارم واقعاً چند سالته؟ من می‌خوام صدات رو ضبط کنم این تو. اشاره کرد به ضبط صوت کتابی‌اش و ادامه داد: وقتی ازت می‌پرسم چند سالته، می‌گی سیزده سال. وقتی هم ازت می‌پرسم چرا او مدی جبهه، می‌گی به زور

فرستادیم. فهمیدی؟ خلاص!» (یوسف زاده، ۱۳۹۸: ۱۵۵) با این توضیحات خواننده متوجه می‌شود که فؤاد شخصیتی زورگو و خشن و عصبانی است که سعی دارد نظرش را به احمد غالب کند.

۲-۲-۱۱- زاویه دید

زاویه دید، نمایش دهنده شیوه‌ای است که نویسنده با آن، مصالح و مواد داستان خود را به خواننده ارائه می‌کند. (ن.ک: میرصادقی، ۱۳۹۴: ۵۰۵) و یا «زاویه دید یعنی محل یا دریچه دیدن به موقعیتی گفته می‌شود که نویسنده نسبت به روایت داستان اتخاذ می‌کند و دریچه‌ای است که پیش روی خواننده می‌گشاید تا او از آن دریچه حوادث داستان را ببیند و بخواند.» (داد، ۱۳۸۵: ۲۵۹)

۲-۲-۱۲- تفاوت زاویه دید در داستان و خاطره

رمان خاطره، دربرگیرنده خاطرات یک نفر از یک حادثه بزرگ و مهم و از افرادی است که در آن حادثه حضور داشته و نقش آفرینی کرده‌اند. طبیعی است که روایت گر خاطرات او باشد. بسته به این که فضای آن رمان خاطره و حجم ماجراهای آن و گستردگی صحنه‌ها چقدر باشد، می‌توان نوع زاویه روایت را تعیین کرد. اینجا حسن سلیقه و تیزهوشی و هنر انتخاب نویسنده است که از چه جایگاهی خاطره‌هایش را تعریف کند تا نوشته‌اش جذاب‌تر باشد. این که در جایگاه نویسنده‌ای بایستد که همه چیز را می‌بیند و همه حرف‌ها و بحث‌ها را می‌شنود و از ضمیر همه کس آگاه است و می‌تواند درون فکر و ذهن آنها نفوذ کند و اندیشه و آرزوهای آنها را حدس بزند، یا در جایگاه یکی از افراد گروه. (ن.ک: فتاحی، ۱۳۸۶: ۲۵۰-۲۴۹)

۲-۲-۱۳- زاویه دید کتاب آن بیست و سه نفر

زاویه دید کتاب اول شخص مفرد و از زبان نویسنده کتاب است. «در این شیوه، داستان معمولاً از زبان شخصیت اصلی داستان بازگفته می‌شود. اگر بناست که شخصیت داستان طبیعی بنماید، نویسنده نباید نیروی حدس و بینش و درک مافوق انسانی به او بدهد؛ نباید کاری کند که چیزهایی بداند که دانستن‌شان در اوضاع و احوال داستان، بیرون از حد توانایی یک آدم عادی است. با این همه باید از زبان همین یک فرد، افکار و اعمال و انگیزه‌ها امیدها و دهشت‌های همه اشخاص دیگر را به خواننده منتقل کند.» (یونسی، ۱۳۸۸: ۷۳)

این زاویه دید، مناسب‌ترین زاویه دید برای نقل حوادث و وقایع این کتاب است؛ زیرا هدف کتاب، بیان حوادث و مشکلاتی است که برای اسرای نوجوان اتفاق افتاده است و این حوادث و وقایع باید از زبان کسی بیان شود که خود درگیر ماجرا بوده و آنها را لمس کرده است. «اتوبوس وارد شهر شده بود. رفتار بغدادی‌ها هم مثل مردم بصره بود؛ معجونی از فحش و ستایش. در خیابانی عریض، مقابل در بزرگی ایستادیم که دو طرفش دو قبضه توپ قدیمی دیده می‌شد و پشت هر توپ، یک کیوسک نگهبانی. اتومبیل اسکورت قبل از همه داخل شد و پشت سرش اتوبوس‌های حامل اسرا از در بزرگ داخل شدند. گویا به مقصد رسیده بودیم. آن‌جا یک محوطه نظامی وسیع بود با خیابان‌های تمیز که از میان نخل‌های بلند می‌گذشتند. در آن پادگان بزرگ، که بعدها فهمیدم ساختمان وزارت دفاع عراق است، سربازان کلاه سرخ، با پوشه‌ای زیر بغل، میان ساختمان‌های متعدد در رفت و آمد بودند. از اتوبوس پیاده شدیم. از کوچه‌ای باریک گذشتیم که انتهای آن دری آهنی از سمت چپ باز می‌شد. در محوطه‌ای کوچک چند سرباز عراقی گویا به انتظار ما ایستاده بودند. آنجا حیاط یک زندان بود که بالای درودی‌اش نوشته شده بود: «لا یدخل الانسان، الا ان یخرج انسانا آخر.» کل مساحتش از پنجاه متر مربع بیش‌تر نبود. دو در آهنی با قفل‌های بزرگ از آن حیاط کوچک به دو زندان کوچک‌تر باز می‌شد.» (یوسف‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۴۸)

۲-۲-۱۴- گفت و گو

گفت و گو، گفتار بین شخصیت‌های نمایشنامه یا داستان است. بنیاد نمایشنامه را پی می‌ریزد و در داستان یکی از عناصر مهم و یا به عبارتی همسنگ ارزش توصیف است؛ زیرا سبب می‌شود پیرنگ گسترش یابد، درونمایه ظاهر شود، شخصیت‌ها معرفی شوند و عمل داستانی پیش برود. (ن.ک: داد، ۱۳۸۵: ۴۰۶)

۲-۲-۱۵- گفت و گو در کتاب آن بیست و سه نفر

هدف اصلی نویسنده در این کتاب از گفت و گو، شخصیت‌پردازی و صحنه‌پردازی است. او افکار و احساسات درونی شخصیت‌ها را به کمک گفت و گو به خواننده منتقل می‌کند. «صدایش را روی حاج قاسم بلند کرد و گفت: «می‌خوام بدونم شما اصلاً چه کاره هستید که نمی‌دارید ما بریم برا دین و کشورمون بجنگیم؟ ما که ایقده آموزش دیدیم، ایقده زحمت کشیدیم، به خدا نامردیه که ندارید ما یم بریم.» سلمان اشک می‌ریخت و دعوا می‌کرد. حاج قاسم بالاخره به سخن آمد و گفت: «بچه‌های کم سن و سال وقتی اسیر میشن عراقیا مجبورشون می‌کنن بگن ما رو به زور فرستاده‌ان جنگ!» سلمان، با همان شجاعت قبلی گفت: «اتفاقا بچه‌ها ا بزرگتر شجاع- ترن. تازه، بعضی از اونا که ادعاشونم میشه تو عملیات کپ میکنن. ها بله!» (یوسف‌زاده، ۱۳۹۸: ۶۰-۵۹) در این قسمت گفت‌وگوی راوی کتاب با افسر عراقی را می‌خوانیم که در حال بازجویی از اوست:

«دوباره برگشت به سمت من و با زبانی که به سختی می‌شد فهمید فارسی است شروع کرد

به صحبت کردن.

-اسمت چیه؟

- احمد.

-اسم پدرت؟

-محمد.

- چرا آمدی با ما بجنگی؟

جواب ندادم. سرهنگ اشاره کرد به ستوانی که روبه رویش نشسته بود. گفت: «این سید است. فرزند امام علی است. خود من همیشه می روم کربلا، زیارت حسین. شما چرا با اولاد امام علی می جنگی؟» باز هم جواب ندادم. سرهنگ رفت روی سوال های نظامی.

-چقدر نیرو پشت خط دارید؟

-خبر ندارم. ما یه گروهان بودیم که همه شهید یا اسیر شدن.

-چند تا تانک داشتید؟

-من نیروی پیاده ام. ما رو شبونه به منطقه آوردن. توی تاریکی شب، هیچ تانکی ندیدم.

(همان: ۱۱۴-۱۱۳)

با توجه به این که در این کتاب خبرنگاران به طور مداوم در پی مصاحبه با گروه بیست و سه نفره هستند و هدف آنها سوء استفاده از نوجوانان برضد نظام جمهوری اسلامی است، گفت و گوهای خبرنگاران با شخصیت های کتاب دیده می شود. «خبرنگار نظامی از محمد پرسید: «اسمت چیه؟»

- محمد صالحی.

-از کدوم شهر ایران؟

-از شهر بابک، استان کرمان.

-چند سالته؟ -پونزده سال.

-کلاس چندمی؟

-دوم راهنمایی.

-پدرت چه کاره ست؟

-پدرم به رحمت خدا رفته.

- پس چرا اومدی جبهه؟ به زور فرستادنت؟

- بله!

- یعنی چطور به زور فرستادنت؟

- یعنی می‌خواستم پیام جبهه؛ ولی فرمانده‌هامون نمی‌داشتن. من هم به زور اومدم!

(همان: ۱۸۲)

۲-۲-۱۶- صحنه و صحنه‌پردازی

صحنه داستان، محلی است که آکسیون داستان در آن واقع می‌شود؛ به عبارت دیگر، زمینه‌ای است که اشخاص داستان نقش خود را بر آن بازی می‌کنند. (یونسی، ۱۳۸۸: ۴۲۹) و یا در تعریفی دیگر «زمینه فیزیکی و فضایی را که عمل داستانی در آن اتفاق می‌افتد، صحنه نامیده‌اند.» (قلاوندی و عابدی و عزیزی، ۱۳۹۷)

۲-۲-۱۷- تفاوت صحنه در داستان و خاطره

در خاطره، هم باید فضاها و شخصیت‌ها را توصیف کرد و نشان داد و هم باید رفتارها و گفت‌وگوها و عمل و عکس‌العمل افراد درگیر در ماجراها را با ساختن صحنه نشان داد. در خاطره لازم است که از چیزهای غیرضروری به صورت خلاصه و گذرا رد شد تا فرصت برای بیان صحنه‌های مهم‌تر باقی باشد. (ن.ک: فتاحی، ۱۳۸۶: ۲۵۰)

۲-۲-۱۸- صحنه در کتاب آن بیست و سه نفر

زمان کتاب سال‌های آغازین جنگ یعنی سال یک‌هزار و سیصد و شصت و مکان آن ابتدا در خط مقدم جبهه و سپس شهر جیرفت محل زندگی‌اش و در آخر زندان‌های عراق می‌باشد. ابتدا راوی صحنه‌هایی که در خط مقدم است را بازگو می‌کند.

«خاکریز ما درست از شانه چپ جاده اهواز-خرمشهر در می آمد. نزدیک ترین سنگرمان به عراقی‌ها در محل اتصال خاکریز به جاده درست شده بود. روزها و شب‌ها به نوبت توی سنگر کنار جاده نگهبانی می دادیم. ساعت‌هایی که در سنگر تیربار می نشستیم و چشم به نزار مقابل می دوختم نیم‌نگاهی هم به جاده داشتم. خاموش بود. مثل ماری که کودکان با پاره سنگ از پا درش آورده باشند، میان نزار افتاده بود. خط سفید میانی‌اش از بس توپ و خمپاره خورده بود به سختی دیده می شد. جاده بی عبور مدت‌ها بود گرمی لاستیک هیچ اتومبیلی را بر پشت خود احساس نکرده بود.» (یوسف زاده، ۱۳۹۸: ۱۸-۱۷)

و بعد از بازگشت از جبهه حال و هوای اعزام نیروها در شهر جیرفت را به نمایش می گذارد. «مردم جیرفت و کهنوج گروه گروه آمده بودند مقابل محل تبلیغات سپاه جیرفت تا رزمندگان را بدرقه کنند. لندکروزی، که غرق در پرچم بود و بلندگویی قوی روی سقفش نصب شده بود، سراسر روز در خیابان‌های شهر خبر اعزام رزمندگان را جار زده بود و سرودهای حماسی پخش کرده بود. آقای معلمی، امام جمعه شهر پشت بلندگوی همان لندکروز محاسن جنگ و جهاد را برمی شمرد. سینی‌های قرآن و آینه و اسپند روی دست مادران و خواهران بدرقه کننده بود و هر کس گرم وداع با خانواده‌اش.» (همان: ۴۹)

صحنه‌ای از زندان‌های عراق: «از حیاط کوچک زندان صدای فریاد و ناله می آمد و صدای برخورد کابل با بدن آدم‌ها. از پنجره کوچک روی در سرک کشیدم. گروهی که لباس نظامی ارتش عراق به تن داشتند، زیر ضربات کابل از کوچه به محوطه زندان وارد می شدند. آنجا به دستور، کمربندهایشان را باز می کردند و می انداختند گوشه‌ای. بعد سیگار، عطر، دستمال، و هر چیز دیگری را که در جیب‌هایشان بود در می آوردند و می انداختند روی انبوه فانسقه‌ها و زیر ضربات کابل به سمت زندان کناری هدایت می شدند. در آن دو روز چقدر کابل خورده بودم و کابل خوردن دیگران را دیده یا شنیده بودم.» (همان: ۱۷۳)

۲-۲-۱۹- لحن

براهنی در کتاب قصه‌نویسی لحن را این‌گونه تعریف می‌کند: لحن، آن نتیجه و یا زائیده روانی زبان است؛ محیط ذهنی خاصی است که نحوه حرکت و دید، بیان این حرکت و دید در جامعه زبان در خواننده ایجاد می‌کند. لحن در فضای تنگ‌تر، عبارتست از سبک و شیوه بیان یک شخصیت، و در فضایی بازتر عبارت است از سبکی که یک قصه‌نویس برای ارائه شخصیت‌هایش در جامعه زبان انتخاب می‌کند. (ن.ک: براهنی، ۱۳۶۸: ۳۲۵) «کلماتی که نویسنده انتخاب می‌کند، به همان اندازه که بیانگر جنبه‌های تصویری و استدلالی هستند، ممکن است بازگوکننده حسی یا حالتی یا حال و هوایی خاص باشند که بر طبق آن باید قطعه یا جمله‌ای خوانده شود، یعنی حالت خشم‌آلود، التماس‌آلود، ملال‌آور، شبهه‌انگیز، تکبرآمیز، بذله‌گویانه و دیگر جنبه‌های رفتار؛ بنابراین لحن مفهومی موشکافانه است که معنای تلویحی، این است که آثار ادبی هم‌چون گفتار، به‌گونه‌ای شنونده‌ای نیاز دارد، لحن، طرز تلقی و نگرشی است که نویسنده می‌خواهد به شنونده بدهد؛ از این‌رو برای درک کامل اثری تشخیص لحن آن یا برد و دامنه لحن‌های آن ضروری است.» (میرصادقی ۱۳۹۴: ۶۷۵-۶۷۴)

۲-۲-۲۰- لحن کتاب آن بیست و سه نفر

با توجه به موضوع کتاب که واقعی و جدی است؛ نویسنده لحنی کاملاً جدی دارد؛ اما لحن کتاب در رابطه با خواننده نیز تا حدودی صمیمی است. توصیف صحنه‌ها از جانب کسی که خودش شاهد آنها بوده است به صمیمی بودن لحن کمک کرده است. «با همان چشم‌های بسته سوار شدیم و حرکت کردیم. توی ماشین -همان جیب قبلی- عراقی‌ها چشم‌بندهایمان را باز کردند. داشتیم به سمت مغرب می‌رفتیم. دو ساعت پیش از غروب آفتاب، جایی پیاده شدیم. آنجا، توی دشتی هموار، همه اسرای گردان ما و گردان‌های دیگر روی زمین نشسته بودند؛ با دست‌های بسته. پیاده‌مان کردند و گذاشتند قاطی دیگر اسرا بشویم. چه اسیرانی! لباس‌ها پاره،

موها پریشان، چهره‌ها پر از گرد و خاک، بدن‌ها پر از خون، نشسته و افتاده بر زمین، میان حلقه‌ای از سربازان عراقی با کلاه‌های سرخ. در نگاه اول کسی را نشناختم. اما زیاد نگذشت که چهره محمدرضا حسنی سعدی، معاون گردانمان را شناختم. آن طرف‌تر مجید و رسول ضیغمی، دو پسرعموی کرمانی را کنار هم دیدم. محمدرضا اشرف و علی محمدی و سلمان زادخوش هم بودند. به این ترتیب دست روزگار بچه‌های چادر ما را دوباره به هم رسانده بود. جای محمود محمدی و اکبر دانشی اما خالی بود. حسنی سعدی از ناحیه شکم تیر خورده بود. مجید و سلمان هم ترکش خورده بودند. دم غروب، ده آیفای ارتش عراق از راه رسید. همه‌های افتاد میان سربازان عراقی. دستور آمده بود اسرا را سوار کنند. با عجله و خشونت ما را به سمت آیفاهای تاراندند. کسی اگر در سوار شدن تعلل می‌کرد، ضربه قنداق بود که بر سر و گردنش فرود می‌آمد. مجروح‌ها را پرت می‌کردند کف آیفای بی‌ملاحظه.» (یوسف‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۱۸-۱۱۷)

۲-۲-۲۱- درونمایه

درونمایه اندیشه حاکمی است که نویسنده در داستان اعمال می‌کند؛ به همین جهت است که می‌گویند درونمایه هر اثری، جهت فکری و ادراکی نویسنده‌اش را نشان می‌دهد. (ن.ک: میرصادقی، ۱۳۹۴: ۲۲۹) «برای دریافت دشوارترین جنبه تفسیری تحلیلی ادبی که درونمایه است، سرنخ‌هایی وجود دارد: عنوان اثر، تفسیر و اظهار نظرهای راوی یا شخصیت‌های رمان، توصیف صحنه، انگاره‌های تکرار، هم‌کناری و لحن روایت از این جمله‌اند.» (گل‌پرور و صمصام، ۱۳۹۲: ۱۰۱)

۲-۲-۲۲- درونمایه کتاب آن بیست و سه نفر

درونمایه این کتاب بیان حوادث، مشکلات و شکنجه‌هایی است که برای اسرای ایرانی در زندان‌های عراق اتفاق می‌افتد. با توجه به این که اسرای این کتاب از نوجوانان کم سن و سال

هستند و دشمن بعثی آنان را وادار به اعتراف‌های اجباری می‌کند و از آنان می‌خواهد اجباری بودن اعزامشان را به جبهه‌های جنگ تأیید کنند و با این کار افکار عمومی جهانیان را بر علیه ایران تشدید کنند، تهدیدها و شکنجه‌های سختی بر آنان وارد می‌کنند. «اسارت در دوره‌های مختلف تاریخی و همزمان با بسیاری از جنگ‌ها، رخ داده و یکی از وحشت‌آورترین آسیب‌های ساخته دست انسان است که برای یک مدت مشخص، اعمال می‌شود. در این مدت، خشونت‌های شدیدی بر فرد اسیر اعمال می‌شود.» (طیعی و هاشم پورصادقیان و هوشیار، ۱۳۹۶) «فؤاد دستش را گرفت زیر چانه‌ام و سرم را بالا آورد. چشمانم افتاد توی چشم‌های به خون نشسته‌اش. لحظه‌ای نگاهم کرد. بعد برگشت به سمت اسماعیل، گروهبان گنده عراقی. به او اشاره‌ای کرد و ناگهان ضربه محکمی میان شانه‌هایم نشست؛ آن قدر محکم که برای چند لحظه نفسم بند آمد. پشت بند آن ضربه که ناغافل خورده بودم، بارانی از کابل روی بدن و سر و صورتم فرود آمد. فریاد می‌زدم و گریه می‌کردم. به پشت افتاده بودم روی زمین و دست و پایم به حکم غریزه در هوا می‌چرخید تا مانع اصابت کابل به صورت و چشمانم بشود. فؤاد آن هموطن خائن و خود فروخته، ایستاده بود و داشت کتک خوردن مرا از دست اسماعیل تماشا می‌کرد. چند لحظه بعد، فرمان توقف شکنجه را صادر کرد. اسماعیل، نفس زنان، عقب کشید و میدان را برای فؤاد خالی کرد. او یک بار دیگر نزدیک من نشست و این بار دست به شکنجه‌ای سخت‌تر زد. به زبان فارسی با زشت‌ترین الفاظ بنا کرد به فحش دادن. نامرد با وقاحت به مادرم و خواهرم فحش داد. مچاله شدم انگار. چقدر ثانیه‌ها سنگین و دردناک می‌گذشت بر من! در سراسر عمر کسی به خواهر و مادرم فحش نداده بود. فرو ریختم. یک لحظه به فکرم رسید درست نیست بر سر این که سیزده سال دارم یا هفده سال با این مرد بی‌رحم چانه بزنم. داشتم مصلحت‌اندیش می‌شدم که فؤاد پرسید: «بالآخره می‌گی یا بگم بیرن اعدامت کنن؟» «کاملاً نه، اما کمی کوتاه آمدم. گفتم: «می‌گم شو نوزده سالمه.»» (یوسف‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۵۸)

۲-۲-۲۳- حقیقت ماندنی

حقیقت در لغت به معنای درستی، راستی و حق است، اسمی است برای چیزی که در جای خود مستقر باشد؛ درستی و راستی در شرع ریشه دارد. طرح و پیرنگ اثر و انتخاب درست و به جای شخصیت‌ها و فضای حاکم بر داستان و موضوعی که نویسنده به آن می‌پردازد بر حقیقت ماندنی آن صحنه می‌گذارد و آن را به صورت اثری رئال پیش روی مخاطب قرار می‌دهد. (گل‌پرور و صمصام: ۱۳۹۲) «کیفیتی که در عمل داستانی و شخصیت‌های اثری وجود دارد و احتمال ساختی قابل قبول از واقعیت را در نظر خواننده فراهم می‌آورد.» (میرصادقی، ۱۳۹۴: ۱۹۳) این کتاب با توجه به این که خاطره نوشته است در بستری از واقعیت اتفاق می‌افتد. شخصیت‌ها، حوادث و صحنه‌ها همگی واقعی هستند. نویسنده خود در مقدمه کتاب به این موضوع اشاره می‌کند. «خواننده می‌تواند مطمئن باشد آن‌چه در این کتاب می‌خواند تخیل و قصه‌پردازی نیست؛ بلکه روایتی است از آنچه من و دوستانم دیده و از سر گذرانده‌ایم.» (یوسف‌زاده، ۱۳۹۸: ۱۲)

۳- نتیجه‌گیری

خاطره نگاشته‌ها از اصیل‌ترین و طبیعی‌ترین جلوه‌های ادب و فرهنگ جبهه و جنگ و از نادرترین آثاری هستند که از نگاه و قلم مردان رزم و عمل در میدان‌های خون و شهادت، رؤیت و روایت گردیده‌اند. موضوع کتاب «آن بیست و سه نفر» نوشته احمد یوسف‌زاده به لحاظ چگونگی آغاز حادثه و سیر و تداوم و پایان آن منحصر به فرد است و اتفاقی است که نمونه آن در هیچ جنگی رخ نداده است. زبان نگارش در این کتاب ساده و روان و نزدیک به زبان گفتار و نتیجه طبیعی بازتاب رخدادهای جنگ و جبهه در ذهن نویسنده و توانایی ذاتی اوست. در این کتاب زمان واقعه، مکان و موقعیت دقیق آن، نام شاهدان و نقش آفرینان حادثه با رعایت سیر زمانی و مکانی رویداد مشخص شده است. پیرنگ کتاب خطی و مبتنی بر رابطه علت و معلولی است. شخصیت‌های کتاب واقعی هستند و از صافی ذهن نویسنده به خواننده معرفی می‌شوند.

زاویه دید اول شخص مفرد و از زبان نویسنده کتاب است و این زاویه دید مناسب‌ترین زاویه دید برای نقل حوادث کتاب است. هدف نویسنده از گفت و گو شخصیت‌پردازی و صحنه‌پردازی است. صحنه‌های کتاب بیانگر اتفاقاتی است که در جنگ رخ می‌دهد. لحن کتاب واقعی و جدی و در رابطه با خواننده صمیمی می‌باشد. درونمایه کتاب بیان حوادث، مشکلات و شکنجه‌هایی است که برای اسرای ایرانی در زندان‌های عراق اتفاق می‌افتد.

فهرست منابع

- براهنی، رضا. (۱۳۶۸). **قصه نویسی**. چاپ چهارم. تهران: البرز.
- جمشیدی، فرانک (به کوشش). (۱۳۸۱). **جنگ و خاطره میزگرد بررسی ادبیات خاطره‌نویسی رزمندگان جنگ ایران و عراق و رزمندگان فرانسوی جنگ جهانی اول**. چاپ اول. تهران: سوره مهر
- خضری، علی و دیگران. (۱۳۹۴). «**شخصیت‌پردازی در رمان الشحاذ نجیب محفوظ**». فصلنامه لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی). دوره جدید، شماره ۲۲، صص ۲۳-۴۳.
- خواججه‌پور، فریده و علامی، ذوالفقار. (۱۳۹۲). «**شخصیت و شخصیت‌پردازی در رمان نخل‌ها و آدم‌ها**». مجله فنون ادبی دانشگاه اصفهان. شماره ۲ (پیاپی ۹)، صص ۱۰۹-۱۲۲.
- داد، سیما. (۱۳۸۵). **فرهنگ اصطلاحات ادبی**. چاپ سوم. تهران: مروارید.
- زارع، الهام و دیگران. (۱۳۹۷). «**عناصر داستانی خاطره نوشته‌های دفاع مقدس با تأکید بر اثر دختر شینا**». متن پژوهی ادبی. شماره ۷۶، صص ۱۹۱-۲۱۳.
- سارلی، ناصرقلی و دیگران. (۱۳۹۷). «**کارکرد القایی واژگان در کتاب «آن بیست و سه نفر» در جست و جوی ویژگی‌های واژگان نوع ادبی خاطرات اسیران جنگ**». نشریه ادبیات پایداری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان. شماره ۱۹، صص ۱۳۱-۱۵۶.
- صفایی، علی و اشهب، اسماعیل. (۱۳۹۲). «**کتاب‌دا، خاطره یا رمان؟**». نشریه ادبیات پایداری دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان. شماره ۸، صص ۹۱-۱۱۹.

طبیعی، منصور و دیگران. (۱۳۹۶). «مطالعه تجربه اسارت در جنگ ایران و عراق؛ بررسی رمان‌های «من زنده‌ام» و «حکایت زمستان»». فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران. دوره ۲، شماره ۱۰، صص ۳۰-۱.

فتاحی، حسین. (۱۳۸۶)، داستان، گام به گام (اصول و مبانی داستان با نگاهی به آثار جنگ و دفاع مقدس). تهران: صریر.

قلاوندی، زیبا و دیگران. (۱۳۹۷). «بررسی عناصر داستان زمین سوخته اثر احمد محمود». قند پارسی. شماره ۱، صص ۸۴-۱۰۱.

گل‌پرور، ابراهیم و صمصام، حمید. (۱۳۹۲). «بررسی عناصر داستانی داستان‌های کوتاه احمد دهقان بر اساس مجموعه من قاتل پسران هستم». فصلنامه علمی پژوهشی زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج. ش ۱۱ صص ۸۵-۱۰۹.

کمری، علیرضا. (۱۳۸۱). یاد مانا. تهران: سوره مهر.

میرصادقی، جمال. (۱۳۹۴)، عناصر داستان. چاپ نهم. تهران: سخن.

یوسف‌زاده، احمد. (۱۳۹۸)، آن بیست و سه نفر. چاپ شصت و چهارم. تهران: سوره مهر.

یونسی، ابراهیم. (۱۳۸۸)، هنر داستان نویسی. چاپ چهاردهم. تهران: نگاه.